

† ІЛАРІОН

×

ТУМН

ПОЕМА

×

ПАРИЖ

1 9 4 7

† ІЛАРІОН

*З привітанням —
† Іларіон.*

**Most Reverend
† Metropolitan Dr. ILARION
Ukrainian Orthodox Cathedral.
925 ALFRED AVENUE
WINNIPEG-Man., CANADA.**

Т У М И

ПОЕМА

ПАРИЖ

1947

Гуляє Сірко по зеленому Криму,
А з ним запорожці моторні,
Йде ступить козак — повно крові та диму,
І тісно татарам, як в жорні.

І стеляться Кримом голодні пожари,
Невірна кров лється рікою,
А з ними танцює руїна до парч,
І мстивою пестить рукою.

Був це недавно, — татари зрадливі
Ускочили в Січ, як шакалі,
Й козаків чимало в кривавій цій зливі
В могилу холодну загнали.

Й поклявся Сірко за цю кров відплатити,
Хоч старість покрала вже сили :
« Сірка спам'ятає татарин неситий
За ці передчасні могили ! »...

І з пимстою Кримом гуляє відплата,
Козацькі мечі вже щербаті,
І з димом пішла пишна ханська палата,
Рятунку нема й бідній хаті.

¹ Удавнину *тумами* звалися діти, народжені серед татар, коли одним з батьків були християнка чи християнин. Описана тут голосна подія відбулася весною року 1675-го, по татарському нападі на Січ на Різдво Христове 1674-го року. Кошовий Запорозької Січі Іван Сірко помер року 1680-го.

Tous droits réservés.

Vci права передруку застережені.

*Copyright by the Author and
Editions J. A. B. 70, Frg Poissonnière
Paris X.*

Не знає Сірко для татарів пщади,
Ім'я його — жах для невіри :
« Нехай Україну забудуть ці гади,
Минуться хай наші вампіри !

Гуляй, товариство, козацтву на славу,
Для мене гульня це остання :
У пімсті наш меч на невіру лукаву
Посвище нехай до світання ! »...

Й гуляє Сірко по зеленому Криму,
А з ним запоржці моторні,
Й де ступить козак — повно крові та диму,
І тісно татарам, як в жорні !...

* *

І крикнув Сірко рано-вранці,
Немов лісовий тур ранений :
« А де ж наші родичі бранці,
Де ж брат у Христі полонений ? »

І стали козакі збирати
Всіх бранців із тюрем глибоких :
Булá там замучена мати,
І повно дівчат чернооких.

І бранці збігались звсюдi,
Й греміли залізні кайдани,
І кидались браттям на груди,
І гоїлись болі та рани.

І стали всі бранці, як түри,
Гуляти з козаками Кримом,
І пишні валилися мури,
І сáклі пускалися з димом.

« Оце вам, невіри, відплата
Козацька за хижі наскóки ! »
Й нема милосердя для ката,
І взявся з огнем меч у боки...

* *

крикнув Сірко в повний голос :
« А де ж наші дітоньки түми ? »
Й на сонці блищить сивий волос,
Й схилилось обличчя з задүми...

І түмів козакі стягали,—
Шварібчуть усі, як татари,
Й дивилися злобно, шакали,
Чорніші від темної хмари.

Забули свою рідну мову,
І їм Україна не мати,
Покинули Віру Христову
Й ходили вже Січ воювати...

І түмів набралася сила,
Стоять занімилі, як скелі,—
І мати ревмá голосила,
Козакі мовчать, невеселі...

* *

ертаються стéпом козакі додому,
А з ними і түми, і бранці,
І слава плетётся Сірку кошовому,
По таборі пісня та танці.

Відплачено з гаком поганцю за зраду :
Нескоро він встане збезсили !
І повні здобутку риплять мажі зраду,
Чого молодці накосили.

Веселі, як ранок, усі полонені,
Вже чується батьківська хата :
Спочинуть в обіймах дружини чи нені,
Й забудеться доля щербата !

І тїрса грайлива кругом шелестіла,
І степом стелїлось весілля,
А в душу вливалася радість дospelа,
І сміхами нєслась в довкілля.

А тїми зчорніли, як тучі грозіві,
Лиш очі горять невеселі,
Нема їм потішення в рідному слові,—
Тепліші для них кримські скелі...

Й гарцює Сірко на огерці баскóму,
І стелїться пісня під хмари,
І степом спішáться козáки додому,
А з ними і тїмів отари.

* * *

 стали козáки, щоб коні спочили,
Зварити потóмленим їжі,
І звільнені бранці танцюють щосили,
А тїми німі, звірі хижі.

І чує Сірко в своїм стомленім серці :
Сини України пропаці...
Й в душі його бáтько з козáком у гєрці,
Мста з смертю роззявили паці...

Й під'їхав до тїмів Сірко на баскóму,
Сховать неспокóю не змога :
« А що ж, мої діти,— вертайтесь додому,
Куди кому рівна дорога...

Хто хоче, хай йде в Запоріжжя із нами,
І стане нам нáзваним братом,
Хто хоче,— вертайсь до татарської брами,
Кєли йому Край наш не татом »...

І тихо між тїмів, як пєред грозóю,
У паці страху скам'янілі :
Їх очі в козáків уп'ялись осою,
А пóстаті — лані несмілі...

Та враз схвилювáлась густá тумська лáва,
Немов би від вітру пшениця,
Й усі повернулись,— о вічна неслава!—
До Криму зрадливі їх лица...

І скрикнула брáнка до рідного сина,
І в рóзпачі витягла руки,
Й звалилась додóлу, підбита пташина,
І б'ється об землю з розпўки...

Й у Крим подалїся статáрені тїми :
Нїхто не лишивсь з козакáми...
Все брáтство завмерло в обіймах задўми :
Це люте проклýття над нами !...

А сонце сміялося з Неба додолу,
Й шукало постелі, щоб спати,
Й стелїлось цілунками брáнці по чо́лу:
Не плач за чужим, скорбна мати!...

* * *

вийшов Сірко на високу могилу,
І в тёмів уп'яв скорбні очі :
Ті радісно линуть в Татарію милу,
Втікають з чужої півночі...

А з ними і син його,— он він, тополя !—
Любов від яркої татарки :
Не знає він батька, бо раз серед поля
Зачався на світ після чарки...

І хилиться долу голівонька сива,
А серце гризуть скорбні думи :
« Оце наша доля повік нещаслива,—
Оці наші зрадники тьми!...

Скрізь повно в нас зради
За марні принади,
І вóрогу служать за гроші,
Своїм неслухняні
І діти кохані,
І сняться всім панські розкоші...

Розп'юнулись тьми зрадливі повсюди :
Вся шляхта пристала в латину,
Будують Польщу та Москву наші люди,
А хлоп у неволі гне спіну...

В нас згоди немає,
Свавілля безкрає,
Всі пнуться до ворога пана,
І Мати безсила
Ламає вже крила,
І гине в самоті, кохана »...

А тьми спішать он юрбою додому,
Від них тільки цяtkою мріє...
« То хай же зрадливі не будуть нікому,—
Подай мені сили, Маріє !...

Допоки в нас Юди
Гуляють повсюди,—
Не буде спокою народу...
Хто раз Краю зрадить,
Того в гречку надить,—
Такий Україні на шкоду ! »...

І рветься з роздвоєння серце Сіркові :
« Та це ж наші рідні діти,—
Хотів з ними жити в братерській любові,
Та як же зрадливих жаліти? »...

Хто раз служив ляху,
Москві, татарваху,—
Не вірте тому вже довіку :
Такому лиш гроші
Для серця хороші,—
Ім тільки могила в опіку!...

* * *

Краю милий, Краю Рідний,
Святий огню душі моїй,
Я вірю : буде завжди плідний
За Тебе з ворогом наш бій !

Душа живе лише Тобою,
Лише в Тобі життєвий чар,—
За Тебе сміло йду до бою,
Бо Ти для мене Божий дар !

В Тобі для всіх святі Палати
На втіху змучених серцець :
Земля моя — то рідна мати,
А Рідний Край — то мій отець !

Служімо ж Краю до загіну,
Служімо Рідному Нарóду :
Усе — за Матір Україну,
Усе за честь Її й свобóду !

І бóдьмо вірні Її й віддані,
Її любім Її, як матір милу,
Аж поки ляжем в смертні сані,¹
Аж поки підем у могилу !»...

* * *

 тóми останні в степу он пропали,
І чисті довкóлишні дáлі...
І в серці Сіркóвому виють шакали,
І тáнця провадять у шалі...

І скорбно кричить він : « Вергайтеся, діти :
Чекає вас тут Україна !»...
Та дáрмо : одірвані з дéрева віти
Поплїнуть з водою, як піна...

* * *

¹ Удавнину мерців везли до могили на санях.

заграла рíшучістю пóстать Сіркóва,
І руку підвів він угóру,—
І стéпом полінула тїша гробóва,
Її почули всі волю сувóру :

« На кóні, браті, і всі рáзом за мною
За тóмами вихром в гонїтву !»...
І срібною сяє Сірко сивинію,
А серце шепоче Молитву...

« Нехай же погинуть ці тóми зрадливі,—
Рубайте усіх до однóго !»...
А думи на серці скрегóчуть у зливі,
Пригадують Бога Святого...

* * *

братство небáром зрадливих догнали,
І гóлови юні з плечéй їм стинáли,
Рубали з печáллю тяжкóю,
І стéпом пливлá кров рікою...

І тóмів наклали мечáми без жáлю
І звірю, і птáху для щéдрого бáлю,
Її могили для них не копали,—
Нехай їх ховáють шакали...

А сонце із неба жахáлось додóбу
Її лилось промінням козáкам по чóлу,
Її шептало Молитву по жéртві :
« Хай прóщені бóдуть хоч мертві»...

* * *

вийшов Сірко на високу могилу :
Розкидані трупи довгобла,
І звісти очей кошовому невсилу,
Печаль невимовна б'є з чола...

А бранка невітшна за сином голосить,
І плакати буде довіку,
Аж поки недоля крилом її скосить,
Й до гробу лине вдові ліку...

Козаки шапки поздймали в печалі,
І голову долі, як діти,
І вкрилися сумом довголишні далі,
І тірса спинилась шуміти...

І полум'ям стелиться сповідь Сіркова,
Бо плаче душа наболіла,
Й козаки зсумніли від щирого слова,
І рине сльоза їм несміла :

« Прощайте, брати, спочивайте довіку,
Лежіть тут до Божого Суду :
Нехай Милосердний нас візьме в Опіку,
Бо й я на Суд Божий прибуду.

Прибуду на Праведний Суд незабаром,—
Пожив я на світі оцьому !
Скрізь тьми пеклі мене болізним жаром,
І чую смертельну утому...

Поклав вас усіх я своєю рукою,
Та сміло на Суд Божий стану :
Бо все я віддам для Отчизни спокою,
Усе за Вкраїну кохану !

А ви Україні за зрадників стали,
Забули й свою рідну мову :
Ви б гризли її, немов люті шакали,
Й рубали б труну її дубову...

Не сміє ніхто до чужого пристати,
Забути прабатьківську Віру :
Із гробу прокляття пошле йому мати,
А брат — як і ми ось допіру...

Прощайте ж, брати, спочивайте довіку,
Лежіть тут до Божого Суду :
На тумів немає в нас іншого ліку,
Щоб вивести з Краю облуду...

Хай сонце пошле вам останні привіти
На ложе тверде серед поля...
Пробачте й старому мені, мої діти :
Не я вас убив — вбила доля »...

* * *

завмерло стоїть, мов стрільчастьа тополя
Сірко на високій могилі :
У ніг його тьми, що склала недоля,
По боці товариші милі...

Он там... юнак гордий у батька вп'яв очі...
І рана, як паща, на чолі...
І зграями галич несеться з півночі
На поїдь доспілу в граїволі...

А з Неба яснóго солóдке промíння
Спадáє безжýрно, як в зливí,
І тихо вже кра́деться нічка весíння,
Й несе́ людям мрíї щаслíві...

.....
Моя Україно, ти Скорбная Мати,
Коли оживу́ть твої тóми,
Коли одноду́шно тебе́ рятувати
Ми станемо всі без надуми ?...

.....
24. XII. 1916.

НЕПЕРІОДИЧНЕ ВИДАВНИЦТВО
« НАША КУЛЬТУРА »

що виходило в Варшаві й було закрите німцями в 1939-му році, знов приступило до видавання праць головно з ділянки української культури, мови та красного письменства. Буде виходити не менше, як по дві книжки на місяць.

Видавництво розпочинає свою працю з глибокою вірою, що все українське громадянство знайде належне зрозуміння для наших зусиль дати кожному українцеві й кожній українці корисну книжку.

Ми закликаємо всіх людей доброї волі масово поширювати наші книжки, бо тільки від цього залежить розвиток і вся доля нашого Видавництва, якому доводиться працювати в важких умовах емігрантської дійсности.

Це й дасть Видавництву змогу виконати поставлене завдання: доброю книжкою служити Народові.

Видавництво працює під головним проводом Митрополита Іларіона (Проф. Д-ра Івана Огієнка).

Адреса Редакції:

Митрополит ІЛАРІОН
LAUSANNE, « Béthanie » - SUISSE.

Всі замовлення на наші книжки просимо слати на адресу :

EDITIONS J. A. B.
70, Rue du Faubourg Poissonnière, PARIS X (France).

**Вже вийшли такі праці
Митрополита ІЛАРІОНА (Огієнка) :**

1. Легенди світу — *Збірник світових легенд.*
2. Марія Єгиптянка — *Поема.*
3. На Голготі — *Поема (Страждання Українського Народу).*
4. Туми — *Поема.*

Незабаром вийдуть :

5. Політична праця Богдана Хмельницького — *Історична розвідка.*
6. Стелилась слава в час Богдана — *Поезії про героїчні часи Хмельниччини.*
7. Недослівана пісня — *Історична поема про діло Великого Гетьмана.*
8. Українська літературна мова — *Правопис, основи літературної мови й словник.*
9. *На сторожі слова* — *Всеукраїнська соборна літературна мова.*
10. Українська Церква й наша культура.

